

СКАТОВОТО ПЕЕНЕ И ФОЛКЛОРНИЯ СКАТ – ХУДОЖЕСТВЕНО ИЗРАЗНО СРЕДСТВО И «ЕКЗЕРСИС» ЗА АРТИКУЛАЦИОННИЯ АПАРАТ

доц. Георги Петков – департамент Музика на НБУ

Във вокалната музикална практика е обговорено и наложено като понятие така нареченото «Скатово пеене» - т.е. пеене със срички, които не носят текстово послание. Що за пеене е това и кому е нужно?

Скатовото пеене е маниер, характерен за соловите вокално-изпълнителски практики от популярната и джазовата музика на XX в. Нерядко е използван като изразно средство и във вокалното творчество на български хорови композитори като Жул Леви, Здравко Манолов, Кирил Тодоров, Петър Лъондев, Кирил Стефанов и др. Що се отнася до българския фолклорен *скат*, свикнали сме да свързваме това понятие най-вече с популярната доскоро вокална формация “Траяна”, по-късно “Фолк-скат бенд” с ръководител Кирил Тодоров. Репертоарът им е изграден основно на базата на скатовото пеене, заимствано както от българския музикален фолклор, така и от нашумелите през 80-те години на XX в. групи като “Суингъл сингърс”, “Манхатън трансфер” и т.н. Фолклорното скатово пеене (*фолк-скат*) всъщност е твърде интересен и недостатъчно изследван досега фолклорно-музикален феномен, принадлежащ към групата на вокалните имитации. Такъв вокално-изпълнителски маниер е характерен не само за българския музикален фолклор, но и за много други етнически култури по света. Още в началото на XX в. скатовото пеене бива забелязано и внедрено като ново изразно средство в художествените жанрове, като достига своя апогей в джазовата музика. За безспорен доайен на този вокален изпълнителски маниер се смята световноизвестният джазов тромпетист и певец Луис Армстронг. През 80-те години на XX в. скатовото пеене се превръща в най-виртуозната форма на вокално музициране. Световната музикална критика нарича певци като Боби Макферин и Ал Джеро “вокални вълшебници”, тъй като при тях този маниер на пеене достига върхна точка в имитацията на всякакъв вид инструментални тембри. Дори нещо повече – един изпълнител сам имитира цял оркестър.

Фонирането при скатовото пеене много често съчетава едновременно артикулационна и темброво-имитационна функция. Този факт налага определянето на фолклорното скатово пеене, от една страна, като вид фолклорно-музикална имитаторска практика, а от друга – като вокално изпълнителски маниер, характерен и за нефолклорната музика. Такова паралелно разглеждане на явлението *скат* (във фолклора, джаза, популярната музика и авторското художествено творчество), е естествено и неизбежно, но е и много важно да бъде дефинирано обективно. Като

автор на това скромно изследване, ще си позволя да предложи следната дифиниция:

Понятието *скат* (повторение на срички) се налага сред изпълнителите на популярна и джазова музика от цял свят като изключително атрактивен вокален изпълнителски стил. Той може да бъде дефиниран като *многократно повторение на няколко срички, редуващи се напълно свободно според артикулационната нужда на изпълнителя, продиктувана от желанието му да имитира някакъв тембър или инструментална музикална мисъл. Освен че не се търси никаква словосъчетаваща връзка помежду им, те могат да бъдат подбирани и променяни така, че фонемите – гласни и съгласни – да улеснят максимално техническото изпълнение и артикулацията на дадена мелодия в зависимост от специфичните анатомични особености на гласовия апарат, резонаторите, устната кухина, мелодийната теситура, бързата промяна в регистрите и т. н.*

Като цяло, в соловото пеене (най-често в джаза), сричките се редуват свободно според артикулационната нужда на певеца, така че максимално да улеснят вокализирането на музикалната мисъл. Когато обаче става въпрос за хорово изпълнение, се налага редуването на сричките да бъде точно изписано в партитурата.

Скатовият текст при изпълнение трябва да напомня за свободно-импровизационния характер, въпреки че не е написан произволно или случайно.

Когато фолклорният *скат* се ползва като художествено изразно средство в хоровата изпълнителска практика, този певчески маниер зависи единствено от авторското въображение заедно със задължителния минимум от познания, свързани с него. Фонетичната гъвкавост, която предлага скатовият „текст“, може да се тълкува като положителна провокация към творческото въображение на автора, пиещ хорова партитура. При подобни условия отпада неудобството на хоровия композитор да се придържа към нечий текст (било то народен), нерядко поставящ проблеми заради някои нежелателни съвпадения на регистровотеситурните изисквания на мелодийното развитие спрямо оригиналния текст. Композиторът (който задължително сам трябва да напише своя „текст-скат“) би трябвало да създаде необходимия фонетичен комфорт за певците, за да изпълнят като дикция и артикулация поставените им и от партитурата задачи.

Освен с художествените си задачи, хоровите диригенти много често трябва се справят с организационно-технически проблеми и да преодоляват предизвикателствата на различни обективни и субективни фактори, свързани и с неизбежните им вокално педагогически отговорности.

У подрастващото поколение все по-често се наблюдават логопедични проблеми нарушаващи естествената българска фонетика.

Това са проблеми, произтичащи повече от неправилни артикуляционно-фонетични подражания, отколкото дължащи се на анатомични патологични изменения. Застрашително нараства броя на музикално надарените деца, които имат желание да се занимават активно с пеене и които имат проблеми с някои типични за българската фонетика звуци. Например съгласната „л“, която много често звучи интервокално – като „уь“, изговаряща се вместо с езика зад зъбите – по традиционния начин, с двата гласни звука, чрез движение на устните. В този и подобни случаи скатовото пеене работи безкомпромисно по отношение заостряне на вниманието на пеещия върху правилната артикулация. Но всичко това може да се случи само под вещото ръководство на диригента и с подходяща партитура или вокализа.

Като пример ще посоча типичната българска фолклорна скороговорка:

„Гане ле, либе ле, пиле ле, шарено, Гане ле, либе ле, агне ле, галено“ Опитайте се да я повторите многократно и максимално бързо! Най-подходящ е ритъмът на сричките в триоли! Започнете много бавно и забързвайте до възможно най-бързите триоли, без да отдавате значение на височината на тона. На базата на този текст, който не е скат могат да се направят и различни подходящи разпевни модели. Скороговорките като логопедично лечебно средство за подобряване на артикулацията имат също толкова полезен ефект, както скатовото пеене. Въпреки бързите повторения на „ла“, този пример може да послужи само като забавна и оригинална артикуляционна подгръвка за изостряне на вниманието. Докато същинският проблем е най-често „ла“, „ло“, „лу“ – известен във фонеатричната практика като „лабдицизъм“. Когато в едно семейство не се обърне внимание на време върху този говорен дефект, той се разпространява между децата още в най-ранна детска възраст като зараза. Те започват да си подражават, като по този начин се променя и цялостното звучене на традиционния български език.

Приноси /ползи/ от скатовото пеене:

1. Скатовото пеене може по изключително сполучлив начин да допълва работата на логопеда или в някои случаи да замества, липсата на такава по отношение на развитието на добрата дикция и артикулация у подрастващите, а пък защо не и у порасналите вече.
2. За преодоляване на някои артикуляционнофонетични проблеми, които не са от физиологично естество.
3. Спомага за осмисляне и овладяване на резонаторите – особено в случаите когато скатовото пеене се ползва като темброво-имитационна практика.
4. Развива подвижност, лекота и пъргавина на гласа.
5. Служи като „фитнес“ за артикуляционния апарат.